

SERBEST OYUN, YAPILANMIŞ OYUN VE MODEL ALMA TEKNİKLERİNİN ANAOKULUNA YENİ BAŞLAYAN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN AYRILIK KAYGISININ AZALTILMASINDAKİ ETKİLERİ

Dr. Yasemin AKMAN*

GİRİŞ

Anaokulu yaşantısının özellikle çocukların sosyal davranışları kazanmasındaki hızlandırıcı etkileri bilinmektedir. Anaokulu yaşantısının, daha sonraki gelişim dönemleri üzerindeki etkileriyle ilgili olarak yapılan uzunlamasına araştırmaların sayısının sınırlı olmasına karşın; yapılan bazı araştırmalar okul öncesi eğitim alan çocukların, almayanlara oranla daha sonraki eğitim yıllarında daha yüksek akademik başarı gösterdiklerini¹ ve sosyal yeterliliklerinin daha fazla geliştiğini² ortaya koymuştur. Özet olarak anaokulu yaşantısının kısa ve uzun sürede bilişsel ve psiko-sosyal gelişime olumlu etkileri olduğu ifade edilebilir.

Çocukların anaokulunda geçirdikleri günlerden en üst düzeyde yarar sağlayabilmeleri için öncelikle, okula uyum sağlayabilmeleri gereklidir. Oysa, anaokuluna başlama yaşı olarak kabul edilen 3 yaşındaki çocuk, henüz çevresindekilere, özellikle annesine büyük ölçüde bağımlı durumdadır. İlginin üzerinde toplandığı, koruyucu ev ortamından, anaokuluna geçiş ve oradaki çocuklardan "herhangi birisi" olmak, ilişki kurması gerekenlerin sayısının birdenbire artması gibi etkenler; özetle kendisini şimdiye kadar alışmış olduğundan çok farklı bir ortamda bulması, çocuğun bir bocalama dönemi içine girmesine neden olur. Ortam değişikliğinin getirdiği bocalamanın yanı sıra anneden, daha genel olarak da

* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi.

1. Farnworth, M., L. Schewehart, C. Berrveta. "Preschool Intervention School Success and Delinquency in a High-Risk Sample of Youth". **American Educational Research Journal**, 22, 1985. s. 445-464.
- Woodhead, M. "Preschool Education has Long-Term Effects; but can They be Generalized?". **Oxford Review of Education**, 11: 2, 1985 s. 106-110.
2. Larsen, J.M. S.J. Hite ve C. Hart. "The Effect of Preschool on Educationally Advantaged Children: First Phases of a Longitudinal Study". **Intelligence**, 7: 4, 1983. s. 345-352.

sevgi nesnesinden ayrılma çocuklarda, araştırmacılar tarafından ayrılık kaygısı³ adı verilen duyguların da oluşmasına yol açmakta ve bunlar da çocuğun uyumunun bozulmasına neden olmaktadır.

Araştırmacılar, anaokuluna başlanan ilk 15 günlük süre içinde çocukta ortaya bazı uyum sorunlarının çıkmasının doğal olduğunu ifade etmektedirler. Ancak uyumsuzluk döneminin 15 günü aşp, uzaması, aileden ya da okuldan kaynaklanan daha ciddi sorunların göstergesi olabilmektedir.⁴ Bu duruma karşı önlem alınmaması ise, daha şiddetli duygusal sorunların kaynağı olabilmektedir. Özellikle; anaokullarında sıklıkla karşılaşılan bir durum olan, çocukların uzun süreli ve yoğun olarak yaşadıkları ayrılık kaygısının, sonraki yıllarda okula devamı olanaksız kılabilen okul korkusunun (school phobia) temelini oluşturduğu öne sürülmüktedir.⁵

Çocuklarda ayrılık kaygısının giderilmesine yönelik olarak çeşitli yöntemlerden yararlanılabilmektedir. Genelde çocukların duygusal sorunlarının çözümünde başvurulan oyun tedavisi, ayrılık kaygısının giderilmesinde de geçerli bir teknik olarak uygulanmaktadır.⁶ Ayrılık kaygısının giderilmesine yönelik olarak hazırlanan oyun tekniklerinin uygulanmasının da, çocukların anaokuluna uyum sürecini kısaltabileceğı ve ileride ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilebileceğı düşünülmüştür.

Bu araştırmada da, anaokuluna yeni başlayan ve yoğun ayrılık kaygısı yaşayan çocukların ayrılık kaygılarının azaltılmasında serbest oyun, yapılanmış oyun ve model alma tekniklerinin etkileri incelenmiştir.

YÖNTEM

Anaokuluna yeni başlayan 3 ve 4 yaşlarındaki çocuklar arasındaki ayrılık kaygısının gösterilme düzeyini bulmak amacıyla 114 kız, 117 erkek olmak üzere toplam 231 çocuğun öğretmenleri ve anne babalarına çocukların, okula başlamalarından ortalama 15 gün sonra, ayrılık kaygısı belirtisi olarak gösterebilecekleri davranışları içeren bir ayrılık kaygısı ölçeğı verilerek, çocukların bu ölçeğe göre değerlendirilmesi istenmiştir.

3. Bowlby, J. Separation Anxiety. **Attachment and Loss**. (Vol II) New York: Basic Books, 1973.
- Campbell, S.B. "Developmental Issues in Child Anxiety". In R. Gittelman (Ed.) **Anxiety Disorders in Children**. New York: Guilford Press, 1986.
4. Campbell, S.B. Ön. Ver., s. 145.
5. Sarason, B.S, K.S. Davidson, T.F. Lighthall, R.R. Waite ve B.K. Ruebush. **Anxiety in Elementary School Children**. New York: John Wiley and Sonc. Inc., 1960.
6. Milos, M.E. ve S. Reiss. "Effects of three Play Conditioning on Separation Anxiety in Young Children". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 50: 3, 1982. s. 389-395.

Bu değerlendirme sonucu ortalama puanının 1 standart sapma üzerinde kaygı puanı alan çocukların, ayrılık kaygısını yoğun olarak yaşadıkları kabul edilmiştir.

Örnekleme alınan çocuklardan, en yüksek puanı alan 16 kız, 16 erkek toplam 32 çocuk, denek olarak seçilmişler ve ayrılık kaygısı puanları ortalamaları birbirlerine benzeyen ve 4 kız, 4 erkekten oluşan dört gruba ayrılmışlardır. Bu gruplardan üçü deney grubu olarak seçilmiş ve herbirine ayrı birer oyun tekniği (serbest oyun, yapılanmış oyun ve model alma) uygulanmış, biri ise kontrol grubu olmuştur.

DeneySEL teknikler, bireysel oturumlar biçiminde haftada bir kez, 45 dakika olmak üzere 8 hafta süre ile uygulanmıştır. İlk oturumlarda, öğretmen çocuğu oyun odasına getirmiş ve araştırmacıyı çocuğa tanıtmıştır. Sonraki oturumlarda ise araştırmacı sınıfa giderek çocuğu almış ve oyun odasına birlikte gitmişlerdir. Oturumların sonunda araştırmacı çocuğa teşekkür ederek, çok güzel oynadığını söylemiş ve grubuna geri götürmüştür.

Serbest oyun oturumlarında, serbest oyun terapileri sırasında uygulanan kurallar çerçevesinde, denekler özgür bırakılarak, anaokulunu anımsatan bir ortam içinde oynamaları sağlanmıştır. Yapılanmış oyun oturumlarında da anaokulunu anımsatan bir ortam içinde deneklerin oynaması sağlanmış, ancak oyunlar araştırmacı tarafından yönlendirilmiştir. Model alma oturumlarında ise deneklere; anaokulunda ayrılık kaygısı yaşayan ancak sonunda kaygılarının üstesinden gelerek, anaokulunda mutlu olan çocuklarla ilgili öyküler anlatılmış ve öykülerle ilgili resimler gösterilmiştir. Öyküler bittikten sonra herbir öyküyle ilgili olarak deneklerle tartışılmıştır. Kontrol grubuyla ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır.

Uygulamaların bitmesinden hemen sonra, deneklerin anne baba ve öğretmenlerine ayrılık kaygısı ölçeği yeniden verilmiştir. Deneklerin öntest ve sontest ayrılık kaygısı puanlarına (kız-erkek), (serbest oyun-yapılanmış oyun-model alma-kontrol koşulları), (öntest-sontest) düzeni içinde 2x4x2 son faktörde tekrar ölçümlü desene uygun varyans analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

Oyun tekniklerinin ayrılık kaygısının azaltılmasında genel olarak bir etkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmak, eğer herhangi bir etki söz konusu ise, bu etkinin oyun tekniğinin türüne bağlı olarak bir değişiklik gösterip göstermediğini kontrol etmek amacı ile, öntest ve sontest ayrılık kaygısı puanlarına uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo I'de gösterilmiştir.

TABLO I
SERBEST OYUN, YAPILANMIŞ OYUN VE MODEL ALMA TEKNİKLERİNİN
AYRILIK KAYGISININ AZALTILMASINDAKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

Kaynak	Kareler toplamı	s.d.	Ortalama kare	F	Önemlilik Düzeyi
A (cinsiyet)	0.03	1	0.03	0.06	p > .05 Önemsiz
B (oyun türü)	8.60	3	2.87	6.31	p < .01 Önemli
A. x B	2.41	3	0.80	1.77	p > .05 Önemsiz
Hata (gruplar arası)	10.92	24	0.45	-	-
C (öntest-sontest)	67.61	1	67.61	116.16	p < .01 Önemli
A x C	0.13	1	0.13	0.22	p > .05 Önemsiz
B x C	8.29	3	2.76	4.75	p < .01 Önemli
AxBxC	1.48	3	0.50	0.85	p > .05 Önemsiz
Hata (Cxgrup içi)	13.97	24	0.58	-	-
Toplam	113.44	63	-	-	-

Tablo I'den de izlenebileceği gibi, uygulanan varyans analizi sonunda ayrılık kaygısı puanları arasında önemli fark olduğu görülmüştür; $F(24,1) = 116.6$, $p < .01$. Öte yandan deneysel tekniklerin temel etkisi $F(24,3) = 6.31$, $p < .01$ ve "deneysel teknikler" - "öntest sontest puanları" ortak etkileri de ($F(24,3) = 4.75$, $p < .01$) önemli bulunmuştur. Cinsiyetin, deneysel tekniklerin etkisi üzerinde bir fark yaratmadığı da, araştırmanın bulguları arasındadır.

Elde edilen bu bulgular, uygulanan oyun ve model alma tekniklerinin, anaokuluna yeni başlayan çocukların ayrılık kaygılarının azaltılmasında etkili olduğunu göstermektedir. Deneysel koşullardan herhangi birisinin, ayrılık kaygısının azaltılmasında farklı bir etki ortaya koyup koymadığı da incelenmiş ve 3 deneysel grubun puan ortalamaları Tukey testi ile karşılaştırılmıştır. Ancak yapılan karşılaştırmalar, uygulanan tekniklerin ayrılık kaygısının azaltılmasındaki etkilerinin birbirlerinden önemli derecelerde farklı olmadığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar her üç oyun tekniğinin de ayrılık kaygısının azaltılmasında etkisinin olduğunu, ancak oyunların etkileri arasında önemli bir fark bulunmadığını göstermiştir. Anaokuluna yeni başlayan bir çocukta, okul ortamına uyum sağlayabilmek için, bir yetişkin ile teketek ilişki kurmak gereksiniminin başat olması, bu durumun nedenlerinden biri olabilir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmenleri ve çocukla ilgili diğer personeli ayrılık kaygısı konusunda aydınlatmak, okulun açıldığı ilk günlerde karşılaşılan sorunların azaltılmasında yardımcı olabilir.

Bu arada, özellikle anaokuluna yeni başlayan çocukların teketek ilişkiye daha fazla gereksinim duyduklarını vurgulamak da yerinde olacaktır. Ancak bilindiği gibi, okullarımızın çoğunda personel azlığı nedeniyle, gerekli olduğunda teketek ilişki sağlanması her zaman kolay olmamaktadır. Okullara yeterli sayıda yetişmiş nitelikli personel sağlanması en istendik durum olmasına karşın; anaokullarının açıldığı ilk haftalar için, önceden okula devam eden çocuk gruplarındaki personel sayısını azaltarak yeni başlayan gruptan sorumlu olanları desteklemek, geçici bir çözüm olarak önerilebilir.

Öte yandan okul ortamının düzenleniş biçimi de, çocuğun okula uyumunda bir etken olmaktadır. Okulda uygulanan program içinde, çocuğun özgürce oynayabileceği sürelerin bulunması, uyum açısından önem taşımaktadır. Ayrılan bu süreler içinde çocuklar, istedikleri materyal ya da etkinlikle ilgilenme olanağı da bulabilmelidirler.

Kuşkusuz, yukarıda sayılan önlemler, çocuklardaki ayrılık kaygısının şiddetini azaltsa da, yine de yoğun ayrılık kaygısı yaşayan çocuklarla karşılaşılacaktır. Bu durumlarda araştırmada kullanılan tekniklerden birinin uygulamasının yararlı olabileceği umulmaktadır. Bu teknikler farklı düzenlemelerle, bireysel ya da grup halinde değişik yaş gruplarındaki çocuklara uygulanabilir. İlkokula yeni başlayan çocuklar için de ayrılık kaygısının bir sorun olabileceği dikkate alınır, bu teknikler ilkokullar için de yararlı olabilir. Öte yandan serbest oyun, yapılanmış oyun ve model alma teknikleri ayrılık kaygısı yerine değişik psikososyal sorunlara ya da kazandırılmak istenen değişik becerilere yönelik olarak da uygulanabilir.

Doğal olarak bu tekniklerin yerinde ve etkili bir biçimde kullanılabilmesi, özellikle çocukla çalışmak için yetiştirilmiş uzman personelin varlığı ile büyük ölçüde ilişkilidir. Ancak, ülkemizde bu alana fazla önem verilmemiş, özellikle de ilkokul ve okul öncesi düzeydeki çocuklarla çalışabilecek çocuk psikoloğu, rehberlik uzmanı gibi uzman personelin sayısı çok kısıtlı kalmıştır. Üstelik, orta dereceli okullarda çok yeterli olmamakla birlikte rehberlik servislerinin kurulmasına yönelik çalışmalar olmasına karşılık ilkokul ve okul öncesi eğitim veren kuruluşlarda da; çocuklara, ailelerine ve personele hizmet verecek rehberlik servislerinin gerekliliğinden bile söz edilmemektedir. Oysa, kişiliğin temellerinin atıldığı çocukluk çağlarını kapsayan rehberlik hizmetlerinin önemi tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktır. Öncelikle, anaokulu ve ilkokul öğrencilerinin psikososyal gelişme ve uyumlarına yardımcı olacak nitelikli uzman yetiştirecek yüksek eğitim kurumlarının sayısının artırılması ve çocuklarla çalışabilecek yetenek ve becerilerle donatılmış uzman per-

sonelin, okullarda yaygın bir biçimde görev almaya başlaması, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde uzun sürede önemli bir adım olacaktır. Daha kısa sürede gerçekleşebilecek ve çocukların psikososyal gelişimlerine katkıda bulunabilecek bir girişim olarak da, çocuklarla çalışacak öğretmen yetiştiren kurumlarda çocukların bilişsel, psikososyal özelliklerini işleyen derslerin de ağırlıkta olması, uygulayarak ve gözleyerek öğrenme olanaklarının artırılması önerilebilir.